

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת בא

"אך ביום הראשון תשביתו שאר מפתים"

בשבת, הקשה המהרש"א³ דהל"ל אפילו באחד בשבת. ונראה דהנה הקשו המפרשים, דמה שאחז"ל (יומא כח ב) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, וכי איך שמר שבת שלא נצטוו עליו, ודחה לאו דיום ולילה לא ישבותו שנצטווה עליו מימי נח. ונראה דלא קשה, כי קודם מתן תורה היה הלילה נמשך אחר היום, כמ"ש לקמן בפ' בא (יא ב) ובפ' יתרו (יט ב) ובכמה מקומות, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא "מערב עד ערב תשביתו שבתכם" (אמור כג לב), וכן הוא אומר כאן "יום ולילה לא ישבותו", היינו שלא ישבותו יום ואח"כ לילה וכו', עכ"ל.

א- **פסחים (ד א)** והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא, מכדי בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה, ונבדוק בשית, וכי תימא זרזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא, דכתיב "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (תזריע יב ג) ותניא כל היום כולו כשר למילה, אלא שזרזין מקדימין למצות. שנאמר "וישכם אברהם בבקר" (וירא כב ג).

אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם ואור הנר יפה לבדיקה, אמר אביי הילכך, האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידיניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר, דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה, ע"כ.

בפי' רש"י (שם) בד"ה לא יפתח בעידנא, לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא: באורתא דתליסר נגהי ארבסר, לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ, עכ"ל.¹

ב-ב- **ברמב"ם** (הלכות חמץ ומצה פ"ב ה"ג): ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו, וכן מדברי סופרים שבודקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתייהן ואור הנר יפה לבדיקה, ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה עכ"ל.

ובכסף משנה (שם) בד"ה ואין קובעין מדרש בסוף יום י"ג. וא"ת למה כתב בסוף י"ג ולא תחלת ליל י"ד כמו בתחלת הלשון. וי"ל דאשמעינן דמסוף יום י"ג אסור להתחיל ללמוד, ומפיק ליה מדאמר אביי (פסחים ד א) האי צורבא מרבנן לא ליפתח בעידיניה באורתא דתליסר נגהי ארבסר, והוה סגי ליה נגהי ארבסר, כדתנן במתניתין אור ליי"ד, אלא ללמוד דמסוף י"ג אסור, כו' עכ"ל.²

בפרי חדש או"ח (סי' תלא סוף ט"ק ב) ובכסף משנה כתב וכו', ואין זה מספיק [פ"י להוכיח ממה שכתב באורתא דתליסר נגהי ארבסר], דאורחיה דלישנא דתלמודא בהכי, כדאמרינן בפרק קמא דברכות (ד א) בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי, ובפרק הרואה (שם נט ב) גבי הרואה חמה בתקופתה אמרינן באורתיה דתלת נגהי ארבע, וכן בפרק רבי ישמעאל דמנחות (סח ב) אמרינן באורתא דתליסר נגהי שבסר, עכ"ל.

ד- **והנה מה שנתקשה ממה שאמרו בברכות (ד א) בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי.** נראה בהקדם מה שנתבאר בספר פנים יפות (נח ח כב) בד"ה "יום ולילה לא ישבותו". אמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין (נח ב) גוי ששבת חייב מיתה, אמר רב הונא אפילו בשני

¹ בפסקי רי"ד (שם) פי' הילכך כיון שאין הטעם מפני שהזרזין מקדימין למצות יבטל אדם לימודו בלילי י"ד, שאם היה הטעם בעבור זה אין לו לאדם להימנע ולהתבטל מלימודו, דיותר מצוה הוא לעסוק בלימודו, ויעשה המצוה כאשר ירצה ולא יבטל מלימודו משום הקדמה בעלמא. אבל השתא דיהיב טעי' בשעה שבני אדם מצויין בבתייהם, שמא למחר יפנה לעסקיו וישכח לבדוק, וגם אם לא יחפש לאור הנר אלא לאור היום לא תהיה הבדיקה יפה וישאר החמץ בתוך ביתו, הילכך יבטל לימודו כדי לקיים המצוה ולא יבא לעבור בבל יראה ובל ימצא, עכ"ל.

² וברבינו מנוח (על הרמב"ם שם), ומ"ש הרב בסוף יום י"ג, כתב משום דאמרינן בגמרא באורתא דתליסר נגהי ארבסר דמדקאמר אורתא דתליסר ולא אמר אורתא דארבסר, משמע שבסוף יום י"ג שהוא כניסת ליל ארבעה עשר מיד הוא תחלת זמן המצוה, ועיקר כל מצוה לעשותה בתחלת זמנה זרזין מקדימין למצות, עכ"ל.

³ לא ידעתי מקומו.

⁴ שם: ואינו חייב מיתה אלא אם שבת עד סוף הלילה, כ"א עשה מלאכה בסוף הלילה לא עבר על הלאו של יום ולילה לא ישבותו, שהוא שביתת כל היום וכל הלילה שלאחריו אבל שמירת שבת של אברהם אבינו, היה כמו שיהיה אחר מתן תורה דהיינו שהיום הולך אחר הלילה. נמצא קיים שתייהן שעשה מלאכה בשני ביום ועשה מלאכה במוצאי שבת, הרי שלא שבת יום ולילה. וכן הוא לדורות בבני נח אינם

ומה שנתקשה (שם) מפרק רבי ישמעאל דמנחות (סח ב) דאמרינן באורתא דתליסר נגהי שבסר [ולא נגהי שיבסר לחוד]. נראה ליישב ובהקדם סוגיית הגמרא שם: **רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי חדש באורתא דתליסר נגהי שבסר**, קסברי חדש בחוצה לארץ דרבנן, ולספיקא לא חיישינן [קסבר חדש חוצה לארץ דרבנן, ולספיקא שמא למחר יהיה ששה עשר לא חיישינן. רש"י]. **ורבנן דבי רב אשי אכלו בצפרא דשבסר**, קסברי חדש בחוצה לארץ דאורייתא [רבנן דבי רב אשי, בעו לאמתניי עד שיאר מזרח: בצפרא דשיבסר, דאי נמי שיתסר הוא הרי התיר האיר המזרח] וכו', עכ"ל.⁶

ומבואר דנחלקו אמוראי אם מותר לאכול בליל שיבסר או בצפרא דשיבסר, ולכן הוצרך לומר שם באורתא דתליסר נגהי שבסר, ולא סגי למיכתב נגהי שיבסר, והוא משום דהתם הכוונה נגהי הוא לליליא, וא"כ היה צריך להוסיף בלשונו באורתא דתליסר כדי שלא יטעו לפרש תיבת נגהי על היום וכמו דסברי רבנן דבי רבי אשי.

מה שאין כן בסוגיא בפסחים (ד א) דכל הסוגיא שם קאי על בדיקת חמץ דמצוותו בלילה וכדקאמר רב נחמן בר יצחק שם, סגי ליה למימר נגהי ארבסר, דאין מקום לטעות ולומר דהכוונה על היום.

תגובות והערות ולקבלת הגליון 'באר התורה'
a052767650@gmail.com

חייבים כששבת בא' בשבת, אלא שאם שבת בלילה שלאחריו עד גמר הלילה, וכיון שעיקר החיוב הוא בגמר הלילה, והוא אצלנו שני בשבת, היינו דאמר ר"ה אפילו בשני בשבת. כוונתו באמת על יום א', אלא קמ"ל שעיקר החיוב הוא בלילה שלאחריו שהוא אצלנו שני בשבת, ויבואר עוד במקומות רבים מענין זה, עכ"ל.

⁵ "וְאֵלֶּיךָ צִדְקִים קָאוֹר לְנֶה הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד כְּכֹן הַיּוֹם" (משלי ד יח) ע"כ. ובפי' רש"י (שם) בד"ה ואורת דתליסר נגהי, שהולך ומאיר מעמוד השחר. עד כוון היום, עד תצות היום שהוא בירורו של יום, עכ"ל. **מבואר דנגהי הכונה יום.**

וכן נראה ממש"כ רש"י בברכות (נט ב) סוף ד"ה ואורתא: נגהי ליל, כדאמר בפסחים וכו' דאיכא דוכתי דקרי לליליא נגהי, עכ"ל. ומשמע דסתם לשון נגהי הכוונה על יום.

⁶ שם: ורבנן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר, וכי תקיין ליום הני, לספיקא לא תקיין [דקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא, הלכך חיישינן לספיקא ולא אכלי מאורתא ובצפרא אכלי ליה ולא חיישינן לתקנת רבן יוחנן בן זכאי משום דגזירה דרבנן היא שמא יבנה כו' וחשו רבנן למיגזר ביום הני גופיה ולספיקא לא תקנו להמתין כל היום. רש"י]. אמר רבינא אמרה לי אם אבוך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשבסר נגהי תמיסר, דסבר לה כו' יהודה וחייש לספיקא [נסבר לה כרבי יהודה, דאמר כל יום הני אסור מן התורה וחדש אסור בחוצה לארץ דאורייתא הלכך חייש לספיקא להמתין כל היום].